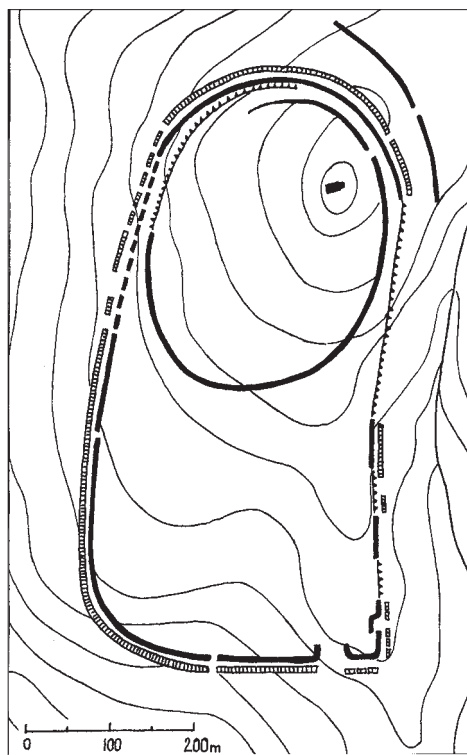

Michal Baščan, Jiří Jilík, Bořek Žižlavský: Svatý Kliment u Osvětiman v zrcadle dějin. Kyjov 2005, Alcor Puzzle spol. s r. o. ve spolupráci s občanským sdružením Neolit, 86 stran, kresebně a fotografické přílohy.

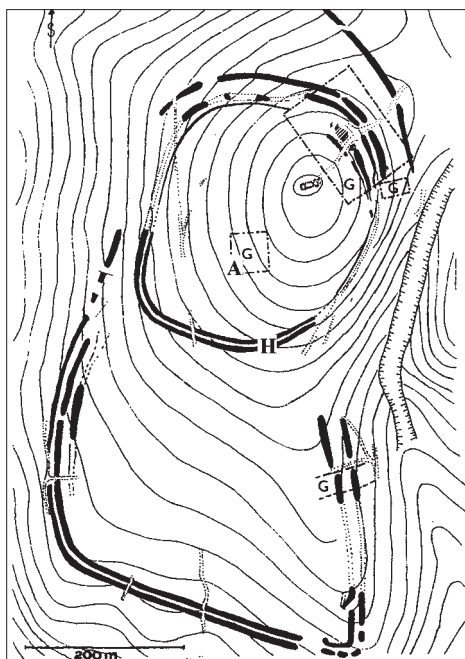
Po čtenářsky úspěšném cyklu o Chříbech zaměřili se Michal Baščan, Jiří Jilík a Bořek Žižlavský na jedno z nejvýznamnějších chříbských nalezišť, hradisko na hoře sv. Klimenta, lidově Klimentek, rozprostírající se přibližně v půli cesty mezi Osvětimany na Uherskohradištsku a Koryčany na Kroměřížsku. Svoji publikaci rozdělili na tři hlavní kapitoly a to *Historie hradiska sv. Klimenta u Osvětiman* (Baščan–Žižlavský), *Pověsti z hory sv. Klimenta* (Jilík) a *Výňatek z listin svatoklimentského listáře* (zpracováno podle J. M. Veselého). Závěr představují *Použité prameny a literatura*. Zatímco ke dvěma posledním kapitolám nelze vyslovit zásadních námitek, kapitola úvodní se mi jako celek jeví interpretačně poněkud problematická a to i přes to, že je napsána čtivou formou a na první pohled srozumitelně. Jednu příčinu „problematickosti“ spatřuji v některých kategorických tvrzeních, jimiž si sami autoři jednak omezili interpretační prostor, jednak se místy dostali do rozporů se svými vlastními názory. Např. cit. (s. 5): „*Během více než čtyřiceti let, které uplynuly od Hrubého zpracování popisu hradiska, se tvárnost hory svatého Klimenta téměř nezměnila a všechny podstatné popisné parametry zůstaly zachovány. Proto můžeme vycházet při rozboru stavebního vývoje hradiska z informací, které nám poskytl Vilém Hrubý ve své práci*“ (Hrubý 1959, 19–59, 65–70, pozn. L.G.), nebo, že cit. (s. 8): „*Dnes již není pochyb o tom, že základy kamenného kostelíka na hoře sv. Klimenta pochází ze 14. století a nemají pranic společného se starou slovanskou osadou z 9.–11. století*“. Už tvrzení, že se od vydání studie Viléma Hrubého v souvislosti s vědomostmi o hradisku nic nezměnilo, se nezákládá na pravdě. Ještě v té době totiž pokračovaly terénní odkryvy přímo na lokalitě, v blízkém okolí i uvnitř trosek samotného kostela. Výsledky tohoto výzkumu řízeného Vilémem Hrubým shrnul jeho terénní vedoucí Vladimír Ondruš tak, že cit. „...v 9. stol. zde stála nějaká stavba z kamene kladeného na maltu a také omítnutá vápennou maltou ... a protože na hradisku žádná další stavba z kamene zjištěna nebyla, není pochyb

o tom, že zlomky malt pocházejí z kostela na vrcholové plošině ...“ (Ondruš 1965, 115). S tímto závěrem se tehdy ztotožnil i Vilém Hrubý (1965, 208–210). Netvrdím, že v současnosti panuje mezi odborníky shoda v otázce datování nejstarší fáze svatoklimentského kostela, ovšem závěry připouštějící její začlenění do doby Velké Moravy přeci jen převažují. Sám se domnívám, že velkomoravský kostel na hradisku sv. Klimenta skutečně existoval, neboť úlomky malt v uzavřených náleзовých situacích objektů z 9. století zkoumaných pod vrcholovou plošinou se nepočítají v jednotkách kusů, nýbrž ve stovkách. A to již není náhoda. Ostatně ani autoři Baščan a Žižlavský asi nemysleli svůj výrok o dataci kostela do 14. století tak kategoricky, jak nakonec vyzněl, neboť jinak by se jím v dalších pasážích své kapitoly nezabývali tak podrobně a s možnostmi, že cit. (s. 9) „...*zdejší kostelík byl postaven na méně dostupném místě z toho důvodu, aby ukryl ve svých útrobach cosi důležitého a doposud neznámého. Osada v jeho blízkosti založená pak nemusela být klasickou slovanskou osadou, ale spíše místem pobytu lidí určených k vykonávání a zabezpečení nějakého zvláštního církevního úkolu*“. A připouštějí-li i sami autoři, že osada v „jeho blízkosti založená“ je z 9. století, pak logicky i kostel by měl být z té doby, tedy velkomoravský. Bohužel, podobných „jistých“ tvrzení je v první kapitole více. Např., i když z hradiska doposud nejsou doloženy nálezy z doby bronzové ani železné, cit. (s. 6) „*zcela jistě již v těchto dobách ...znali obyvatelé chříbských lesů kopec, který dnes nazýváme horou svatého Klimenta. Snad již tehdy sloužil pro svou výjimečnou polohu jako starobylá observatoř nebo kultovní místo*“. Takovéto tvrzení už podle mého názoru zachází až za samu hranici hypotézy, takže se spíše jedná o ničím nepodloženou, ovšem interpretačně lákavou, spekulaci. Vraťme se však k otázce, jak a či vůbec se na základě nových výzkumů pozměnily, případně doplnily, závěry Viléma Hrubého z konce 50. let 20. století. Něco už naznačilo nové zpracování hradiska z pera Dany Menouškové (2001, 159–184), na něco jsme poukázali společně s Miroslavem Vaškových (2002, 88–98). Obnovené terénní výzkumy z let 1989 a 2001 doložily, že hlavní fortifikace neměla dříve deklarovanou strukturu příkop–val–příkop, nýbrž, že šlo o hradbu postavenou za použití kamene a s vnitřní dřevěnou konstrukcí sestáva-

1. Plán hradiska sv. Klimenta u Osvětiman podle Viléma Hrubého (1959).

jící z příčných kleštín a tylové opěrné stěny. Za touto týlní stěnou se skutečně nacházel příkop, ten avšak vznikl proto, že odsud stavebníci brali zeminu na zásyp hradebního tělesa. Před čelem hradby však příkop zjištěn nebyl. Takto konstruovaná hradba, včetně absence předsunutého příkopu, má analogii např. na hradisku Břeclav-Pohansko. Keramické zlomky ji datují do 9. století. Asi 70 m pod vrcholovou výšinou pak byly v roce 1989 objeveny zbytky klenotnické dílny s nálezy úlomku kovoliteckého tyglíku a keramiky s nataveninou neželezných kovů (Galuška 1993, 73–74). Existence této specializované dílny s úzkou odběratelskou klientelou, stejně jako charakter kvalitního opevnění naznačují některé zajímavé skutečnosti týkající se role hradiska i jeho obyvatel ve struktuře Velké Moravy. V rozporu s autory se proto domnívám, že svatoklimentské hradisko nebylo, cit. (s. 7) „horskou vesničkou sloužící jako trvale obydlená zpracovatelská dílna“, nýbrž že šlo o důležitý opevněný opěrný bod na strategicky významném místě, jehož hlavním obyvatelem byl příslušník velkomoravské nobility. Další funkci související podle autorů s cit., (s. 8)

2. Plán hradiska sv. Klimenta u Osvětiman podle Stanislava Zacherleho (1987) s vyznačením místa objevu klenotnické dílny (A) a řezu hradebním tělesem z 9. století (H).

„existenci staroslovanského kostelíka a komunity obyvatel plnicích na hradisku zvláště církevní úkoly“ považuji za pravděpodobnou, avšak přeci jen za hypotézu, být si myslím, že kostelík mohl být původně spíše kaplí vlastnického charakteru v majetku zdejšího velmože, než ihned sídlem nějaké, např. mnišské komunity. V této souvislosti bych chtěl jen doplnit, že místní cyrilometodějskou, resp. velkomoravskou tradici a s ní spojené otázky zdejší existence mnichů slovanského obřadu či tezaurace ostatků sv. Klimenta v žádném případě nepodceňuji, nelze je však interpretačně absolutizovat tak, jak to činí např. členové Matice svatoklimentské. Jako doplňující forma výzkumu byly na hradisku provedeny v 70.–80. letech 20. století také geologicko-pedologická pozorování a realizován rozsáhlý geodetický a geofyzikální průzkum. Oba uskutečnil a následně publikoval Stanislav Zacherle (1975, 1987). První výzkum se zabýval proveniencí stavebního kamene nejen svatoklimentské stavby, ale velkomoravské architektury vůbec, druhý jednak nově zaměřil skutečný průběh opevnění (viz srovnání příložených plánů publikovaných V. Hrubým a S. Zacherlem), jednak proměřil některé významné části hradiska.

Na podkladě jeho výsledků byla např. vytyčena sonda pro archeologický výzkum v roce 1989 a na její ploše pak následně došlo k odkryvu výše vzpomenuté klenotnické dílny.

Z uvedeného, domnívám se, jasně plyne, že výzkum hradiska sv. Klimenta po roce 1959 nestagnoval, naopak, že v mezích možností pokračoval, aby přinesl zajímavá zpřesnění a doplnění umožňující některé nové dílčí interpretace (ve zkratce viz výše). Závěrem bych proto chtěl konstatovat, že otázku archeologie v kapitole o historii hradiska sv. Klimenta autoři publikace poněkud podcenili, a to zejména, když nedocenili význam novějšího bádání. Přesto si myslím, že by publikace Svatý Kliment u Osvětiman v zrcadle dějin neměla chybět v knihovně žádného milovníka „chřibské historie“. Je psána velmi čtivě a někde i poutavě, zejména pak v těch místech, kde autoři interpretují písemní zprávy, prameny a pověsti, v nichž jsou evidentně „doma“. Závěrem si dovoluji doplnit některé tituly, jež v části Použité prameny a literatura, podle mého mínění scházejí.

Literatura:

- G a l u š k a, L., 1993: *Archeologický výzkum na slovanském hradišti sv. Klimenta u Osvětiman*. 1989 (okr. Uherské Hradiště), Přehled výzkumů 1989, 73–74.
- G a l u š k a, L. – V a š k o v ý c h, M. 2002: *Památník Velké Moravy*. Uherské Hradiště 2002.
- H r u b ý, V. 1959: *Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman*. ČMM-VS XLIV, 1959, 19–59, 65–70.
- H r u b ý, V. 1965: *Staré Město. Velkomoravský Velehrad*. Praha 1965.
- M e n o u š k o v á, D. 2001: *Hradisko sv. Klimenta*. In: Z. Měřínský (Edit.); *Konference Pohansko 1999, Archaeologica mediaevalis Moravia et Silesiana I/2000*, 159–184. Brno 2001.
- O n d r u š, V. 1965: *Velkomoravský kostel na hradisku sv. Klimenta*. In: *Almanach Velká Morava*, 112–115. Brno 1965.
- Z a c h e r l e, S. 1975: *Geologická pozorování na hradisku sv. Klimenta a otázka proveniencie velkomoravského stavebního materiálu*. ČMM-VS LX, 1975, 79–98.
- Z a c h e r l e, S. 1987: *Nové poznatky o klimentském hradisku u Osvětiman*. Slovácko XXIX, 1987, 21–33.

Luděk Galuška